iki 2,2–2,5 m gylio šurfą. Šioje perkasoje 1,7 m atstumu nuo pilies sienos 80 cm gylyje aptiktas pamatas. Atkastas pamatas 3,5 m ilgio, 48 cm pločio ir 40 cm aukščio. Jis statytas ant griuvenų sluoksnio. Tyrimų autorius juos datavo XVIII a. Lietaus nuotekų vamzdis suprojektuotas taip, kad sutaptų su 1981 m. A. Lisankos perkasa, todėl kasant tranšėją atlikti žvalgymai. Žvalgytas 4,2 m ilgio, 0,8–1 m pločio (4 m^2) plotas 6. Žvalgymų metu 1,7 m atstumu nuo pilies sienos 50 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus atkastas pamatas, kurį 1981 m aptiko A. Lisanka. Pasiekus pamato viršų, žemės kasimo darbai į gylį buvo sustabdyti, o vamzdis paklotas aukščiau minėto pamato.

Panemunės pilies parko teritorijos Š dalyje, prieš vykdant nuosėdų nusodintuvo ir 100 m ilgio, 50 cm pločio ir 40 cm gylio latako statybos darbus, atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai. Iš pradžių ištirti 1,5x1 m dydžio šurfai 17–19. Jie tirti būsimo latako vietoje, taikant į būsimų šulinių vietas. Tyrinėjimų metu fiksuotas 1,25–2 m storio kultūrinis sluoksnis, kuriame aptinkama XX a. datuojamų radinių. Baigus tirti šurfus, kasant tranšėją latakui atlikti žvalgymai. Iš viso žvalgyta apie 50 m^2, aptikta tik XX a. II puse datuojamų radinių.

Išvalytas dumblas iš 2 tvenkinių, esančių į Š nuo Panemunės pilies (1 pav.). Tvenkiniai apie 2800 m^2 ir apie 1500 m^2 ploto. Jie jau buvo valyti 1959 m. Iškastas dumblas vežtas į apleistą savartyną nuo Skirsnemunės į Š ir į laukus nuo Skirsnemunės į P. Kai dumblas pradžiūvo, jis buvo apžiūrėtas ir patikrintas metalo ieškikliu. Apžiūrint dumblą rasta XX a. – XXI a. pradžia datuojamų radinių.

The Investigation on the grounds of Panemunė Castle Park

In 2020, an archaeological investigation was conducted in carrying out the upkeep of Panemunė Castle Park (Fig. 1). In all, 20 test pits (28.2 m^2) were excavated, 8 areas (around 1800 m^2) surveyed, and two ponds (about 4300 m^2) desilted. Under the surface 20th-century cultural layer in test pits 4, 5, 7, and 9, a cultural layer dating to the 17th–19th centuries was discovered at a depth of 0.75–1.2 m. The survey revealed fragments of 4 foundations (Fig. 3). Lead bullets (Fig. 2), sherds of household pottery, stove tile fragments, and coins were also discovered.

Darius Kontrimas

Tyrimai Vilniaus Pilies kalne

Iki šiol archeologiniai tyrimai (įvairaus pobūdžio ir apimčių) vykdyti įvairiose Vilniaus piliavietės, vadinamos Gedimino kalnu, Pilies kalnu, Aukštutine ir Žemutine pilimi (UK 141), vietose. Dalis ankstyviausių, XX a. vykdytų tyrimų medžiagos neišliko. Ankstesni tyrimai ir jų rezultatai jau ne kartą apžvelgti (*ATL 1982 ir 1983 metais*, 1984, p. 25–26; *ATL 2003 metais*, 2004, p. 155–157; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 199–204; *ATL 2014 metais*, 2015, p. 209–210; *ATL 2016 metais*, 2017, p. 174–183; *ATL 2018 metais*, 2019, p. 171–182; *ATL 2019 metais*, 2020, p. 157–163, 177–184).

2020 m. toliau rengiant Vilniaus piliavietės, teritorijos sutvarkymo projektą, įvairiose piliavietės vietose atlikti detalieji tyrimai, kurių metu ištirta 12 perkasų – 286,94 m^2 bendras plotas (1 pav.).

Perkasose 1 ir 2 (tirtos ŠV šlaite) archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio, objektų, struktūrų neaptikta – fiksuoti su šlaito erozija siejami grunto sluoksniai. Perkasos 3 vietoje (tirta Š šlaite) fiksuota neskaldytų riedulių nuogrinda ar grindinys (nuogrindos Š kraštas), preliminariai datuojamas XIX–XX a. I puse.

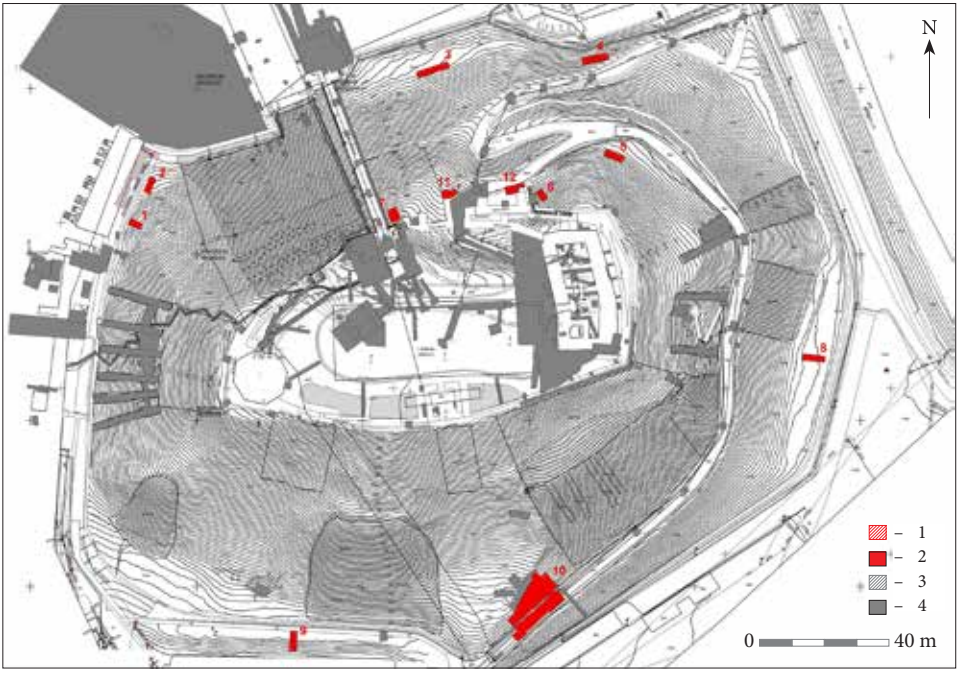

1 pav. Tyrimų vietos suvestinis planas: 1 – 2020 m. žvalgymų vieta; 2 – 2020 m. tirti plotai; 3 – ankstesnių žvalgymų vietos; 4 – ankstesnių tyrimų vietos. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. A synoptic plan of the investigated locations: 1 – 2020 survey site; 2 – 2020 excavation site, 3 – earlier survey sites; 4 – earlier excavation sites.

Perkasų 4 ir 5 vietoje (tirto ŠV šlaite) fiksuoti deliuviniai sluoksniai, archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio, objektų, struktūrų neaptikta. 1944 m. rekonstrukciniame plane punktyrine linija pažymėta spėjama gynybinė siena neaptikta, tikėtina, tokios sienos ŠR šlaite ir nebuvo. Perkasoje 6 (tirta Š šlaite, gynybinės sienos išorinėje dalyje) iki įžemio horizonto fiksuoti piltinio pobūdžio sluoksniai, datuojami XX a. Perkasos 7 vietoje aptiktas preliminariai XIV–XV a. datuojamos mūrinės sienos fragmentas, konservuotas XX a. Taip pat fiksuotas XIII–XV a. I pusės kultūrinio sluoksnio horizontas. Perkasoje 8 fiksuoti piltinio pobūdžio grunto sluoksniai, susiformavę įrengiant dirbtinę terasą. Perkasoje 9 po storu deliuvinio smėlio sluoksniu fiksuotas XX a. kultūrinis sluoksnis. Perkasoje 11 aptiktas kontraforso tęsinys. Taip pat fiksuotas apardytas preliminariai III–XV a. datuojamas kultūrinis sluoksnis. Perkasoje 12 fiksuotas 2,6 m pločio mūrinės sienos tęsinys. Siena tęsiasi Š kryptimi.

Perkasa 10 tirta ją jungiant prie 2019 m. tirtos perkasos 1, kurioje aptikta *bokšto* dalis (2 pav.). Perkasa tirta iki 1–4 m gylio nuo esamo paviršiaus. Dėl itin storų deliuvinio pobūdžio grunto sluoksnių ir išlikusio mūro aukščių (dar 2019 m. tyrimų metu buvo nustatyta, kad PV sienos apačia yra 5,75 m gylyje nuo jos išlikusios dalies paviršiaus), perkasa tirta iki saugaus gylio, kad mūras liktų stabilus, įžemį bandyta pasiekti dviejose vietose pėsčiųjų tako vietoje. Perkasos centrinėje dalyje 20–70 cm gylyje ati-

2 pav. Perkasos 10 planigrafinis brėžinys: 1 – 2020 m. tirtas plotas; 2 – spėjamas mūro kontūras. D. Kontrimo brėž.

Fig. 2. Layout of trench 10: 1 – area excavated in 2020; 2 – supposed wall contours.

dengtas XIX a. pabaigos – XX a. pradžios tako fragmentas. P, PR šlaituose takas, vedantis į šlaito viršų, vaizduojamas 1898, 1901, 1910 ir 1935 m. planuose.

Tęsiant 2019 m. pradėtus tyrimus, bokšto ŠV siena tirta iki 3,5–3,9 m gylio nuo aukščiausios išlikusios dalies Š kampe (ties laiptine) ir iki 2,8 m gylio nuo aukščiausios išlikusios dalies R kampe (iki užmūrytos langos angos apačios). ŠV sienos plytos yra 14–16x8–9 cm dydžio. PV siena yra 1,75–1,85 m pločio. Šioje vietoje buvo atidengta dar viena 1,6–1,65x1,3–1,35 m dydžio lango anga. PV sienoje atidengtas langas datuotas XV a. pradžia. Nedidelis aukščių skirtumas gali patvirtinti tokią pačią abiejų angų paskirtį. ŠV sienos vidinėje dalyje, daugmaž sienos vidurinėje dalyje, yra išlikęs 80x60 cm dydžio tinko fragmentas.

ŠR išlikusi sienos dalis yra 1,7–1,9 m pločio – išplatėja PR kryptimi. Laiptinės vietoje atidengta paskutinė laiptų pakopa (pakopos yra 25 cm aukščio). Laiptinės vidinė dalis yra

75–50 cm pločio – siaurėja PR–ŠR kryptimi. 2020 m. tikslaus bokšto PR dalies pločio nustatyti nepavyko, nes jo sienų dalys ties pėsčiųjų taku neišliko – jos nuardytos įrengiant atraminę sienutę ir jos polius. Pagal išlikusias mūro dalis galima spręsti, jog bokšto PR dalis (siena) turėjusi būti 10–10,5 m pločio. PV siena (iki gynybinės sienos išorės) yra 8,2–8,3 m ilgio, o ŠR siena galėjusi būti 8,5–8,6 m ilgio. Vidinė bokšto dalis užpildyta griuvenomis (įvairaus dydžio plytų duženos, sveikos plytos, rieduliai, nuvirtę mūro gabalai).

Tyrimų metu išskirtos dvi skirtingų laikotarpių gynybinės sienos: PV, besitęsianti PV kryptimi nuo bokšto, ir ŠR, besitęsianti ŠR kryptimi į šlaito viršų nuo bokšto. Gynybinė siena, besijungianti su bokšto ŠR siena, yra 1,75–1,9 m pločio – nežymiai platėja PV–ŠR kryptimi. Gynybinės sienos apačia (vidinėje jos pusėje) fiksuota 60–75 cm gylyje nuo išlikusios dalies paviršiaus. Pasiekus jos apačią nustatyta, kad siena mūryta ant deliuvinio sluoksnio. Dalį sienos išardė šioje vietoje buvusio medžio šaknynas. Viename apatiniame mūro akmenyje buvo apskritas įspaudas. Į ŠR besitęsianti siena mūryta kiautiniu principu – į išorę dedant didesnius akmenis, o į vidų – smulkius akmenis. Atlikus architektūrinius tyrimus nustatyta, kad šio mūro skiedinys būdingas XIV a. pabaigai ir XV a. pradžiai.

Gynybinė siena su bokštu jungiasi beveik stačiu 85–90° kampu ir tęsiasi ŠR kryptimi. Pratęsiant aptiktos gynybinės sienos kraštines ŠR kryptimi, gynybinės sienos tęsinys su tam tikra paklaida koreliuoja su vaizduojamu Fiurstenhofo plane. Pėsčiųjų tako vietoje perkasos PR dalyje atidengtas nuvirtęs 260x90 cm dydžio plytų ir akmenų mūro fragmentas. Daugiau struktūrų, objektų šioje tirto ploto dalyje neaptikta. Spėjamo PV bokšto kampo atidengti nepavyko dėl esamo veikiančio šulinio ir vamzdžių. Gynybinės sienos tąsa fiksuota PV tirto ploto dalyje – fiksuota gana gerai išlikusi išorinė sienos dalis, o vidinė dalis apardyta, bent jau viršutinė jos dalis.

PV perkasos dalyje fiksuotas 1–1,1 m pločio gynybinės sienos išplatėjimas vidinės dalies kryptimi. Viršutinė sienos dalis yra plonesnė (sveikoji išlikusi dalis 1 m pločio) bei nežymiai palinkusi į išorę, išorinė dalis apgriuvusi. Apatinės platesnės sienos dalies ŠV kraštas fiksuotas dviejuose darytuose kasiniuose, pasikasant po esamu nuotekų vamzdžiu. Preliminariai ši gynybinės sienos dalis galėjo būti 2,5–2,6 m pločio. Platesnės apatinės dalies paviršiuje 1,4x0,4 m plote buvo rudas skiedinys. ŠV krašte, kur skiedinys neišlikęs, fiksuoti rieduliai – ši sienos dalis, kaip ir likusioji, mūryta iš riedulių. 1995 m. vykdytų tyrimų metu (nors sienos plotis ir nenustatytas) atidengta gynybinės sienos ir bokšto susijungimo vieta (vidinis kampas), tačiau fiksuota tik viršutinė, siauresnė mūro dalis. Atlikus architektūrinius tyrimus nustatyta, kad PV gynybinės sienos viršutinę dalį galima datuoti XIV a. pabaiga, o žemesnę platesnę dalį – XIV a. Daryta prielaida, kad po 1396 m. nuošliaužos ar 1415 m. pilies rekonstrukcijos metu dviem etapais perstatytos gynybinės sienos į abi puses nuo bokšto ir paties bokšto viršutinė dalis. Galima hipotezė, jog viršutinė siauresnė ir platesnė apatinė dalys galėjo sudaryti galeriją, tačiau tokiam teiginiui pagrįsti kol kas nepakanka duomenų.

Gynybinė siena tęsiasi toliau PV kryptimi. 2020 m. pertvarkant 2011 m. įrengtą lietaus nuotekynės sistemą kalno PR papėdėje, priešais tako vartus tirtame šurfe 19 23–46 cm gylyje buvo atidengtas gynybinės sienos fragmentas (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 199–203). Nors tyrimų ataskaita nebuvo parengta ir be tikslesnių brėžinių neįmanoma nustatyti šio šurfo vietoje aptiktos sienos krypties (tai apytiksliai

3 pav. Perkasoje 10 rastos apžiestos keramikos šukės. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 3. Sherds of partly thrown pottery found in trench 10.

4 pav. Perkasoje 10 rastas geležinis peiliukas ir strėlės antgalis. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 4. An iron knife and arrowhead found in trench 10.

galima daryti tik iš turimų fotografijų), šurfas patenka į spėjamą gynybinės sienos vietą, gautą pratęsus aptikto mūro kraštus.

Kaip ir 2019 m. tyrimų metu, 2020 m. tirto ploto Š–ŠR dalyse fiksuoti stori deliuvinės kilmės smėlio, priemolio sluoksniai, kuriuose aptikta tik keletas radinių. Tirtame plote, bokšto išorinėje dalyje šie sluoksniai yra 3,5–4 m storio. ŠR ploto dalis bokšto išorinėje dalyje tirta iki 1,6–3,5 m gylio.

Pėsčiųjų tako vietoje, PR pjūvyje iki 1,5–2,5 m gylio nuo esamo paviršiaus, vietose, kur nebuvo XIX–XX a. suardymų, fiksuoti deliuvinio smėlio sluoksniai ir griuvenų sluoksnis, sietinas su bokšto ir sienos griuvimu (nugriovimu). Po šiais sluoksniais fiksuotas juosvo smėlio sluoksnis, preliminariai datuojamas XV–XVII a. Pėsčiųjų tako vietoje, ŠR pjūvyje įžemis – gelsvas smulkus smėlis, pasiektas 2,4–3,4 m gylyje nuo esamo paviršiaus. Šiame pjūvyje, vietose, kur nebuvo XIX–XX a. suardymų, fiksuoti deliuvinio smėlio sluoksniai ir griuvenų sluoksnis, taip pat sietinas su bokšto griuvimu. Po šiais sluoksniais buvo juosvo smėlio sluoksnelis, preliminariai datuojamas XV–XVII a.

Perkasos PV dalyje apatiniame horizonte fiksuotas juosvo molingo smėlio sluoksnis. Jame aptikti radiniai taip pat yra vienalaikiai (išskyrus stiklo gabalėlį). Šiame sluoksnyje aptikta smulkių (1–2 cm dydžio) ir keli stambesni apžiestos keramikos fragmentai (3 pav.), lanko strėlės antgalis, geležinis peiliukas (4 pav.), kol kas nenustatytos paskirties korodavęs metalinis dirbinys. Aptikta keramika datuojama XIII a. – XV a. pradžia, lanko strėlės antgalis – XIV a. viduriu – XV a. pradžia. Atlikus architektūrinius tyrimus, gynybinės sienos žemesnė platesnė PV dalis datuota XIV a., o siauresnė viršutinė – XIV a. pabaiga. Todėl preliminariai šis sluoksnis gali būti datuojamas XIV a. I puse. Darytuose kasiniuose po šiuo sluoksniu fiksuoti difuziniai pilkšvo, rudo molio, priemolio, pilko smėlio sluoksniai preliminariai interpretuojami kaip deliuvinės kilmės, todėl neatmestina galimybė, kad juosvo smėlio sluoksnis taip pat gali būti nuslinkęs kultūrinis sluoksnis, esantis ne pirminėje padėtyje.

The Investigation on Castle Hill in Vilnius

In 2020, in further preparing a project to manage the grounds of the Vilnius castle site: i.e. Gediminas Hill, Castle Hill, the Upper Castle, and the Lower Castle, excavations (12 trenches totalling 286.94 m^2) were conducted

at various places on the grounds (Fig. 1). No archaeologically valuable cultural layer was discovered in trenches 1–6, 8, 9, or 12. Trench 7 yielded a masonry wall fragment preliminarily dated to the 14th–15th centuries as well as preserved 20th and 13th – first half of the 15th-century cultural layer horizons, trench 11 a continuation of the counterfort as well as a disturbed cultural layer preliminarily dated to the 3rd–15th centuries.

Trench 10 revealed the S–SE parts of the tower discovered in 2019 as well as parts of the defensive wall attached to it (Fig. 2). Based on the surviving parts of the wall, it is possible to judge that the SE part (wall) of the tower must have been 10–10.5 m wide. The SW wall is 8.2–8.3 m long and the NE wall could have been 8.5–8.6 m long. Defensive walls from two different periods were distinguished during the investigation: a SW one, continuing towards the SW from the tower and a NE one, continuing NE from the tower to the top of the slope. The wall continuing to the NE was laid using the rubble-fill principle (and had mortar characteristic of the late 14th – early 15th centuries). By continuing the discovered defensive wall's sides to the NE, the defensive wall's continuation, with a certain error, coincides with what is depicted on the Von Fürstenhoff plan. The SW part of the defensive wall consists of upper (narrower) and lower (wider) parts. The upper part can be dated to the late 14th century, the lower, wider part to the 14th century. The assumption was made that after the 1396 landslide or during the castle's 1415 reconstruction, the defensive wall to either side of the tower and the top of the tower itself were rebuilt in two stages. A 10–20 cm thick, first half of the 14th-century cultural layer with partly thrown pottery and metal artefacts was recorded in the SW part of the trench (Figs. 3, 4).

Simonas Sprindys,
Kiprijonas Ivinskis

Raudonės pilis

Šaltiniuose minima, kad iki XVI a. Raudonė buvo karališkasis dvaras, kurį Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas (1548–1572) atidavė valdyti pirkliui Krišpinui Kiršenšteinui. Šis XVI a. pabaigoje pasistatė pilį. XVII a. II pusėje Jeronimo Krišpino Kiršenšteino lėšomis atlikti pilies perstatymo darbai, tačiau XVIII a. pradžioje pilis buvo apleista. Paskutiniams Kiršenšteinams mirus, Raudonės turtai buvo aprašyti ir pilis atiteko Kiršenšteinų giminaičiams Olendskiams. XVIII a. II pusėje Olendskiai pilį remontavo, taip pat nugriovė V sieną su vartų pastatėliu – kiemas iš V tapo atviras. Apie 1810 m. šambelionas Olendskis Raudonės dvarą ir pilį pardavė buvusiam Rusijos imperatorės Jakaterinos II (1762–1796) favoritui grafui Platonui Zubovui, po 1801 m. apsigyvenusiam Lietuvoje. Pilį Olendskiai jau irgi buvo apleidę, ją apnaikino gaisras, todėl Zubovas ėmėsi ją remontuoti. Remontas nebaigtas, nes pilį nuniokojo dar vienas gaisras, o pats savininkas 1822 m. mirė. Raudonės pilis 3 dešimtmečius stovėjo apleista, o XIX a. II pusėje vėl perstatyta, įrengtas parkas. Tokią pilį matome iki šiandien.

Iki 2020 m. pilies teritorijoje archeologiniai tyrimai vyko 5 kartus: 1999 m. tyrinėjo A. Žalnierius (*ATL 2000 metais*, 2002, p. 139–140), 2007 m. – E. Pranckėnaitė (*ATL 2007 metais*, 2008, p. 571), 2012 m. – V. Juškaitis (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 639), 2012 m. – U. Budvydas (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 670), 2018 m. – R. Žukovskis (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 218–220). Šių tyrimų metu ištirtas bendras 47,4 m^2 plotas, aptiktas 0,6–1,2 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XIV–XIX a. Pilies V kie-